

Pécsi kerület
Sini Zoltán

A német országrendezés.

Az önnigrendelés műrséjletének kialakulása.

I. A XIX. században megszűnt a jobbágyság és a jobbágyok földhöz-kötöttsége. Az orvostudományok haladása következtében háromszorosára növekedett Európa és abban Magyarország lélekszáma és népsűrűsége. A technika haladása következtében a közlekedési lehetőségek a személy- és áruforgalmat sokszorosára fokozták. Az ipar fejlődése fejlődése, számos új bánya és ipartelep, gyártelep létesítését hozta magával. A népességnek városokba való tömörülése nagy lendületet vesz és kifejlődtek a nagy vonzási körrel bíró metropolisok, Magyarországon a főváros. Ezeknek a hatásoknak következtében lépett föl a fejlődöttebb államokban az a jelenség, hogy míg korábban - mint például nálunk is - a török kiűzetése után, a probléma az volt, hogy a nagy területeket hogyan népesítsük be, és használjuk fel, most nemcsak minden terület ki volt használva, hanem a helyszűke okozott problémákat és tette szükségessé az államhatalom beavatkozását.

Ugyanez a kor azonban a liberalizmus korszaka volt, amely az állami beavatkozásnak nem kedvezett. A beavatkozás szükségességét nagyrészt csak akkor látták be, és tartották ~~már~~ megengedhetőnek, amikor ^{már} halaszthatatlanná vált, azaz amikor a be nem avatkozás következtében már részben jóvátehetetlenül elhibázott helyzetek nagyszámban fejlődtek ki.

A helyproblémák megoldására azonban csak elszórtan és egyes konkrét célok megoldására alakultak közjogi, azaz a magánjogit meghaladó hatáskörű szervek. Ilyenek voltak elsősorban a visszabályozási társulatok, vagy ~~mint~~ nálunk az 1870:X. törvény által létesített Fővárosi Közmunkák Tanácsa, az akkor még nem egyesített Buda, Pest és Óbuda városok egységes szabályozására és fejlesztésére. A hatósági irányítás ~~hiányában~~, elmaradása következtében fejlődött helyzetek, a közigazgatás kártékony passzivitásának ~~megvádoló~~ emlékei, egyrészt a nagy alföldi területeket elfoglaló tanyai település, a sokfelé található földbirtok-elaprózottság és a Budapest környéki városok és községek gyűrűje, amelyben kerekén félmillió ember telepedett le, előrelátó egységes terv szerinti hatósági irányítás nélkül, úgy hogy a Fővárosi Közmunkák Tanácsának az 1937 : VI.t.-c. alapján való hatásköri kiterjesztése teljesen elkésett.

Hasonló a fejlődés a többi államokban is, amelyekben az ilyen parciális, részleges térrendezési megoldások ^{minden csak, jöttek létre és nagy} akkor szaporodnak és gyorsulnak, amikor valami rendkívüli ok ^{adtak} fellép, így tűzvész, egyes városok egységes terv szerinti újjáépítése ^{de} : nálunk Gyöngyös: /, árvíz, /: nálunk Szeged: /, de az Amerikai Egyesült Államokban a Tennessee ^{árvízjárta} Valley nagy területének rendezése, vagy a világháborút befejező békeszerződések által megállapított

uj országhatárok által okozott új helyzetek, melyek főleg a területvesztéséget szenvedő államokra hárította hirtelen támadt területrendezési kérdések megoldásának szükségességét.

A tervszerű és összesítő területrendezések kérdése ismeretes Angliában, Hollandiában, Franciaországban, a világháború utáni Németországban /: *amelyet az feladat, az a nemzeti nemzeti* Siedlung-Verband Ruhrkohlenbezirk, 1920 évi május 20.-i törvény: *memorandum*. Az átfogó országrendezésnek szüksége és lehetősége azonban az autoriter államokban hasonlíthatatlanul más jelentőséget kapott. Az orosz, az olasz és a német forradalomak egyaránt akként alakították át az állami apparátust, hogy a közigazgatást a törvényhozó hatalom vezető szerepét megszüntették és azt a közigazgatás vette át. A közigazgatás ily módon a cselekvésnek a korábbinál sokkal kedvezőbb lehetőségeihez jutott és azt hosszútávú átfogó tervek szerint gyakorolja. Mindhárom államnak eddigi eredményei e téren méret és gyorsaság tekintetében minden korábbit felülmúlnak. Szovjetország öt éves tervei alapján az ország energiaforrásait és nyersanyagkészleteit feltárta és megszervezte, a közlekedést fejlesztette, nagyarányú ipartelepeket létesített a birodalom különböző pontjain, amelyek körül *memorandum* részben már több százezer lakósu új városok keletkeztek. Olaszországban a nagyarányú és nagyszámú közművek, a pontusi mocsarak lecsapolása, az úthálózat fejlesztése, a Németbirodalomban pedig a négy éves tervek alapján a birodalmi autótutak hálózatának kiépítése, a nyugati és keleti erődvonal építése, a hadsereg felszerelése és a Nagynémet-Birodalom összes anyagi erőinek összefogása és maximális teljesítményre való felfokozása, a nemzeti önellátás és a kontinentális háború szervezése céljára azok a teljesítmények, amelyekhez fogható a parlamentáris berendezésű államok felmutatni sehol sem tudtak.

Ezeknek a nagyarányú erőfeszítéseknek egyik lényeges eleme a nemzet életteréül szolgáló területnek olyan felhasználása, hogy az az azon lakó emberek elhelyezkedésére és megélhetésére a legjobb lehetőséget nyújtsa. Ezt *memorandum* tudatosabban és legrendszeresebben a Harmadik Birodalom oldotta meg, amelyben a legnagyobb a feszültség, amely a megoldásra kényszerítette és legnagyobb a szervezési képesség, amely arra képesítette. *memorandum* Szocio-nak a neve náluk Raumordnung, amely célra 1935 óta fokozatosan kiépített szervezetet létesítettek.

II.

Dr. Reichminister Hans Rehr, Reichsplanung und Raumordnung. A Grundlagen, Aufbau und Wirtschaftsordnung des Nationalsozialistischen Staates c. műben, Band I, Staatssekretär Hermann Muhs, Die Raumordnung in der Nationalsozialistischen Staatspolitik, Raumordnung und Raumforschung 1937, U. a. Die Raumordnung vor neuen Aufgaben, Raumordnung und Raumforschung, 1938. évf.

A nemzetiszocialista országrendezés.

A nemzeti szocializmusnak az a fontos alapelve, hogy a közérdek előbbrevaló, mint a magánérdek, az országrendezés terén azt jelenti, hogy véget tudnak vetni az "országrendetlenség"-nek, amely a liberalizmus korát jellemezte, és az eddigi kisebb-nagyobb számu önálló részcélok helyett a német élet ^{térnek} egységes nemzeti célok szerint való újjárendezéséhez láttak. Természetes, hogy a tér adott-ságai realitások, amelyekkel számolni kell. De egy nép életterének alakítására döntő jelentőségű ^{is} van az azt betöltő nép képességeinek. A Harmadik Birodalom az országrendezést úgy fogja fel, hogy a kérdés az, hogy : mit tud a német nép a saját országából csinálni? Az erős exekutiva államának nagyok a lehetőségei és ezzel ők tisztában is vannak. A nemzetiszocialista országrendezés azonban csak a liberális kor hagyatékából indulhatott ki : annak javítására, korrigálására és továbbfejlesztésére törekszik. Célkitűzése azonban totális, eszközei és cselekvési lehetősége fokozottab ^{ban} munkájának útjeme a liberalizmus bágyadtságával szemben erélyes, katonás.

*9-20
hasár*

A totalitás nem elvi, hanem gyakorlati követelmény. Az élet is egységes és csak egységesen alakítható. A nemzet is szerves egység, ezért ~~egységesen kell rendezni~~, egységes rendezést kíván. A totalitás az országrendezés tekintetében főleg két irányu követelményt jelent : az egyik horizontális, a másik vertikális irányu.

Kiszakított vagy elszigetelt részterületek rendezése az összterületre való tekintet nélkül a liberalizmus szervezetlenségére jellemző. Ma a szervezés szintén részterületekben folyik, de azok úgy vannak kijelölve, hogy ~~annak együtt a birodalom összterületét, kiadják.~~ *A horizontális totalitás azt biztosítja, hogy az országrendezés a terület egészét az erre hivatott birodalmi szerv biztosítja.*

Vertikális irányban a különböző kormányzati ágak elgondolásai és ~~tervezései~~ ^{szak} programjai érvényesültek a multban egymásra való tekintet nélkül. ~~ezek egymással~~ ^{helyes} Ebben a helyzetben/döntések nem ~~is~~ jöhettek létre. Ez az állapot azonban jellemző a kabinetrendszerre, amelyben a miniszterek testülete nem bizonyult alkalmasnak az összhang biztosítására. A Harmadik Birodalom ezt a kérdést is megoldotta *arittal, hogy a kancellárt az összes miniszterek fölé* ^{azt}

Az országrendezés csak akkor lehet totális, ha/hatásköri szabályok ~~szé~~ nem tépik. Általános hatásköre azonban csak a legmagasabb szervnek lehet. Ezért az országrendezés legfőbb ~~birodalmi szerve~~, mint legmagasabb birodalmi szerv jött létre, amely ^{st et et} ~~miniszter~~ *birodalmi miniszter (Reich) keret, aki* tereknek ~~nem alárendelve~~, hanem közvetlenül a vezértől és kancellártól függ *és a többi birodalmi főnember meghallgatása után dönt.* *állította, és így ki van zárva, hogy az alárendelt ^{miniszter} szervek* kört ~~eladottan~~, vagy neheren eldönthető ~~vetélkedése~~ ^{leppent}

III. Az országrendezés szervezete. A mai szervezet alapja az 1935. évi március 29-iki törvény, amely a közcélra való ingatlan-szerzés irányítására birodalmi hivatalt /:Reichsstelle zur Regelung des Landbedarfs der öffentlichen Hand:/ állított fel, ^{erre} amire azért volt szükség, mert a nemzeti szocialista államvezetés erélye közcélra oly sok új ingatlan szerzését tette szükségessé, hogy az ~~új szervezet elsősorban erre a célra állították fel.~~ ^{szükség csak külön szervezettel volt biztosítható.} De már 1935. június 26-án tovább fejlesztették az országrendezés birodalmi szervévé /:Reichsstelle für Raumordnung:/ és hatáskörévé a birodalom egész területének átfogó, legmagasabbfoku szervezését és rendezését tették. További jogszabályokkal fejlesztették ki az országrendezés szervezetét. A szervezet alapelvei a következők: Az országrendezés előfeltétele a megfelelő tervekészítés. A tervezést csak nagyobb tájegységekben lehet kiegyenlíteni. Tervezési tájegységek /:Planungs-räume:/ a közigazgatási tartományok (a Reichstatthalterbezirke, Poroszországban a Provinz-ok, továbbá maga Berlin városa, a Saarland és a Ruhrkohlenbezirk Siedlungsverband-ja). ^{nek a} Meg kell különböztetni az országrendezésre vonatkozó terv készítését annak végrehajtásától. A kétfeladat ^{ot} különböző szervekre bízta: Planungsbehörden és Planungsgemeinschaften. ^{ok.} Az országrendező hatósági szervek, a Reichstatthalterek és a porosz provinciákban az Oberpräsidentek, a tervezés céljára pedig minden tartományban "Landesplanungsgemeinschaft" címmel testületi szervet kell létesíteni. ^{is at} Planungsbehörden a Reichsstelle für Raumordnung-nak vannak alárendelve, és feladataikat utóbbinak hozzájárulásával részben alacsonyabb szervekre, a kb. a mi megyéinknek megfelelő Bezirk-ek élén álló Regierungspräsidentek-re ruházhatják ~~is~~.

^{tartományok élén álló} A Landesplanungsgemeinschaft-ok önálló jogi személyiséggel bírnak, szervezeti szabályrendeletüket a birodalmi belügyminiszter és a Reichsstelle für Raumordnung ^{ésével} által jóváhagyott szabályrendeletben maguk állapítják meg. A Landesplanungsgemeinschaft tagjai a birodalmi és állami helyi hatóságok /dekoncentrált szervek/honvédelem, munkaügy, közlekedés, ^{mező} gazdaság, ipar, pénzügy, propaganda, továbbá ~~munka~~ a területi önkormányzat és a testületi önkormányzat, fontosabb vállalatok, és tudományos intézetek képviselőiből alakulnak. A Landesplanungsgemeinschaft elnöke azonban a Planungsbehörde vezetője, a Reichstatthalter /Oberpräsident/. A Landesplanungsgemeinschaftok feladata a birodalmi és tartományi szervezés összes előmunkálatainak ~~el~~ ^{elő} ~~munkálatainak~~ ^{készítése}. Az összes érdekelt hatóságok igényeinek ismeretében átfogó, jövőbe néző tervét készítik ~~ah~~ a gondozásukra bízott tájegység rendezésének.

A részlettervek készítését és az azokhoz való adatszolgáltatást ^{alacsonyabb} célszerű minél mélyebb, a járási és községi szervekre bízni, ^{és azokat fel is tartani.} A tartományi tervező szervnek szakbizottságai vannak és azok elnöke a Landesplanungsgemeinschaft legmagasabb főhivatású szakszerve, a Landesplaner. A tartományi ~~tervezés~~ decentralizált szerveinél, a Bezirk-eknél hasonló szervek létesülnek, Bezirkplaner-rel, mint főtisztviselővel.)

(A Reichsstelle für Raumordnung mellett is van egy Reichsplanungsgemeinschaft.

Ennek a szervezetnek tehát az a lényege, hogy a terveket az összes érdekelt tényezők közreműködésével a tartományok, tehát a különböző viszonyok kellő ismeretével rendelkező tájegységek maguk készítik, a hatóságuk számára és azok vezetésével. ~~De el~~

kérelmekben az összes érdekelt nemek nént vesznek (Landesplanungsgemeinschaft), de a tervező hatóság (Planungsbehörde), mint egyenlő nemű dönt. Az egyenlő kérelmi javaslatok kériknek az egyenlő országrendelő (Reichsstelle für Raumordnung) kérelmi lépésére, amely az országről a Birodalmi Bizottság (Landesrat) saktetület (Reichsplanungsgemeinschaft) által való előkérelmes alapján dönt.

IV. A tudomány körmenükádése. Iraknak a nagy fontosságú és növekvő kérdésnek megoldása, amelyek az országrendelő felvet, csak a tudomány szer tudományon, amely az országrendelőssel. Míg van olyan kapcsolatban nem volna. Ez a köztük való együttes kérdését teni működésé. A tudomány az országrendelő munkájában főleg az előkérelmes és a tudomány alapítás terén tudja a legnagyobb támogatást nyújtani. Mivel a cél a különböző irányú ismétléseket is fel megállapítani tudó alapos tájékozott, a kutatásnak.

csak decentralizáltan végezhető, mert mindig helyi problémákból, ténybe-
li adottságokból indulnak ki. A tudományos munka megszervezése az egye-
temekkel és főiskolákkal kapcsolatosan történik. Minden egyetemen és
főiskolán munkaközösség jött létre, amely fakultási hovatartozásra való
tekintet nélkül összefoglalja mindazokat, akiknek tudományszaka az or-
szágrendezéssel kapcsolatos. A munkaközösség vezetője az illetékes
Landesplaner-rel van állandó közvetlen kapcsolatban. Ezek az egyetemi
munkaközösségek azonkívül össze vannak foglalva a birodalmi ~~ország~~ ^{terület} kutató
munkaközösségbe/: Reichsarbeitsgemeinschaft für Raumforschung:/, amely
a birodalmi közoktatásügyi miniszternek van alárendelve, ~~am~~ ^{de} szoros
együttműködésben van a Reichsstelle für Raumordnung-gal ~~is~~, valamint a
Reichsplanungsgemeinschaft-tal is. A Reichsarbeitsgemeinschaft für Raum-
forschung szervezeti szabályzatát a birodalmi közoktatásügyi miniszter
1935 .dec.hó 16-án ^{sai} kelt rendelete állapította meg. Feladata eszerint
hogy a táj kutatás ~~manuál~~ ^{szakmai} foglalkozó tudományos erőket tervszerűen
összefogja és irányítsa, a tudományt a Reichsstelle für Raumordnung-gal
szoros együttműködésben az országrendezés munkájába bekapcsolja, a munka-
közösségben szervezett tudományos kutatás útján az országrendezést érdek-
lő tudományos problémák gyorsabb megoldását biztosítsa és a megfelelő
szakerők utánpótlásáról gondoskodik.

A Reichsarbeitsgemeinschaft für Raumforschung 1937 óta magas
szinvonalu tudományos ^{havi} folyóiratot ad ki, "Raumforschung und Raumordnung".
szemel. V. Az országrendezés munkája. Az országrendezést meg kell előznie a ter-
vezésnek, a tervezésnek pedig a tényekből kell kiindulnia. A ténymegállá-
pítás módszeres elvégzése e téren az alapos munkának nélkülözhetetlen
előfeltétele. Az adatgyűjtés ~~nek~~ és ténymegállapítás ~~nek~~ terén kiváló fon-
tosságú a rendelkezésre álló statisztikai anyag. A tervező munkához
azonban nem elég az átlagnak és az általánosnak az ismerete, hanem nél-
külözhetetlen számára a konkrét helyzeteknek, adatoknak ismerete. Az
egy-egy nagy, közép és kistájakra vonatkozó statisztikai adatokat tér-
képekben és diagrammokban, valamint leírásban feldolgozzák. A Reichs-
stelle a térképek készítéséhez egységes jelkulcsot állapított meg."

Az előkészítés és adatgyűjtés rendszerint több időt és munkát
kiván, mint az annak alapján következő tulajdonképpeni tájtervezés,
amely azonban a legnehezebb munka. Az országrendezés főfeltétele a totá-
lis táj ^t ~~terve~~ ^{terve} ~~kből~~ ^{kből} álló ország ^{terv} ~~terv~~ ^{terv} elkészítése.
Ez már megindult akként, hogy területi, regionális, totális tervek ké-
szülnek a tartományokban és vertikális szaktervek az egész birodalomra
kiterjedően az egyes fő ^t ~~terv~~ ^{terv} ~~kből~~ ^{kből} kormányzati ágak részéről. A Reichsstelle fela-
data ezekből az elemekből a térből kiinduló szerves és legértelmesebb
szintézis kitermelése. Bár ez óriási mértékű feladat, rendszeres elő-
készítéssel megoldható. A munkához azonban tudni kell az irányadó szem-

*Dr. Herrl, Planreichen für Raumordnung und Flächenutz. Reichs-
verwaltungsamt, Berlin 1937.*

pontokat. Ezeket a következő négy pontban foglalták össze :

- 1./ a népszaporodás előmozdítása;
- 2./ a lakosság legjobb elosztása a területen;
- 3./ a földnek és termőerejének legkedvezőbb felhasználása;
- 4./ a Német Birodalom védelmének a legmagasabbra fokozása.

Ezek a szempontok alkotják a **Koordinata** rendszert, amelybe az országrendezés egész munkájának be kell illeszkednie

Az országrendezés tehát a **Harmadik Birodalom** számára a német nép valódi létkérdése s mikénti megoldásától nagy mértékben függ a német nép jövője. Ettől függ, hogy az ország a nép minden fiának valódi hazája legyen és neki a legjobb életfeltételeket nyújtsa. Ez az alapvető fontossága a magyarázata annak, hogy a **Harmadik Birodalom** a fentvázolt alapossággal látott a megoldásához. *az országrendezés mint magasabbrendű művészi*
mint új kormányzati feladat, a XX. századi államnak egyik
művészi új szükséglete. Az erős **exekutiva** állama vállalkozni is tud a megoldására. A **parlamentáris** állam nem tud vele megbirkózni s talán ezért ~~van~~, *vált* hogy nem hajlandó róla tudomást venni.

• Magyary Zoltán

TIMUS BOND OPTIMU